

פרסומי מפעל מסורות הלשון של עדות ישראל

מסורות

מחקרים במסורות הלשון

האוניברסיטה העברית בירושלים
המכון למדעי היהדות
מפעל מסורות הלשון של עדות ישראל

מנהל-משנה: פרופ' מ' בר-אשר

המנהל המדעי: פרופ' ש' מורג

המועצה המדעית:

יו"ר המכון למדעי היהדות; פרופ' ע' אורנן; פרופ' ח' בלנק;
פרופ' ז' בן-חיים; פרופ' ד' טנא; פרופ' י' ייבין; ד"ר א'
לאופר; פרופ' ח"י פולוצקי; פרופ' ח' רבין

מסורות

מחקרים במסורות הלשון

כרך א

בעריכת

משה בריאשר

ירושלים ה'תשמ"ד

הקובץ יוצא לאור בשיתוף המרכז לשילוב מורשת יהדות המזרח
של משרד החינוך והתרבות
ובסיוע מענק מטעם קרן הזיכרון למען תרבות יהודית

הפצה:

הוצאת ספרים ע"ש י"ל מאגנס
האוניברסיטה העברית, ירושלים

הפקה:

אקדמון — בית ההוצאה של הסתדרות הסטודנטים של האוניברסיטה
העברית

©

כל הזכויות שמורות
למפעל מסורות הלשון של עדות ישראל
ולמחברי המאמרים

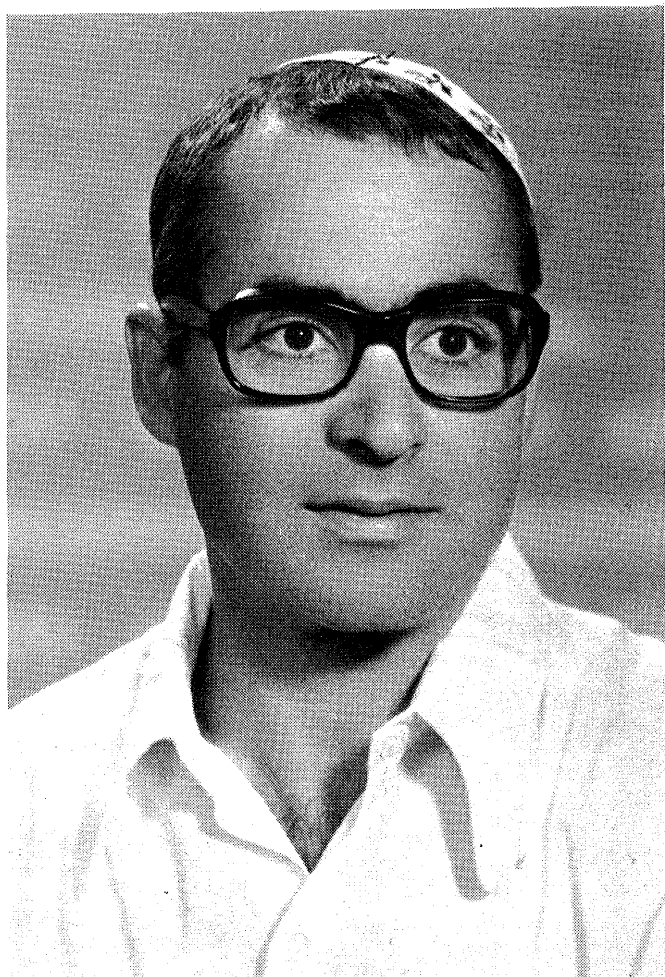
ISSN 0334-1674

נדפס בישראל
סדר: יעל קפלן, ירושלים
דפוס חמד, ירושלים

לזכרו המבורך של

נסים ברבי

תהיה מנוחתו כבוד

נסים ברבי

יב בשבט ה'ת"ש-כח באדר ה'תשמ"ג

נסים ז"ל

נסים רבכי, חוקר במפעל מסורות הלשון של עדות ישראל ותלמיד מחקר בחוג להיסטוריה של עם ישראל, נפצע בתאונת דרכים ביום כ"א באדר תשמ"ג (6.3.83), בדרכו מביתו בבית-אל לעבודתו באוניברסיטה העברית, ונפטר אור ליום כ"ח באדר (12.3.83).

שנים רבות עבד נסים במפעל מסורות הלשון ועסק בו בעיקר בריכוז עבודת השדה — איתור המסרנים מבני עדות השונות, הכרת רקעם ותולדותיהם, יצירת הקשר אתם, הקלטת הטקסטים וכל הכרוך בה. הודות לתכונותיו האישיות הנדירות עלה בידיו להתחבר על תלמידי החכמים מבני העדות שעמם עבד, וליצור אתם קשרים אמיצים, שנמשכו שנים. מסירותו של נסים לעבודתו לא ידעה גבול. אוסף ההקלטות של ארכיון המפעל הלך וגדל משנה לשנה, באיכות ובכמות, בכינונו של אוסף רב-ממדים וצדדים זה — היה לו תפקיד מרכזי. הוא ראה באיסוף המסורות, ההולכות והעוברות מן העולם, עבודת קודש, ולא חסך מעצמו שום מאמץ כדי להגיע אל המסרנים גם במקומות מרוחקים מירושלים, ובכל מזג אוויר שהוא. רב היה סיפוקו בהתפתחות אוסף ההקלטות, שראה בו לא רק מאגר חשוב לצורכי מחקר אלא גם מעשה גדול של שימור המסורות לדורות הבאים, בחינת מונומנט לאומי לתחום זה של המורשת. בכוחות עצמו ובמאמצים גדולים סלל נסים את דרכו אל השלב האוניברסיטאי של למודיו. באוניברסיטה העברית הוא למד בחוגים ללשון העברית ולהיסטוריה של עם ישראל, אבל תחומי התעניינותו הנרחבים הביאוהו ללמוד שיעורים רבים גם בחוגים נוספים — וביניהם תלמוד וארכיאולוגיה. כמו-כן למד נסים יוונית. נושא עבודת הדוקטור שלו, שבסיומה עמד, היה "עליית חכמים מבבל לארץ-ישראל בתקופת המשנה והתלמוד".

מסירותו של נסים למשפחתו לא ידעה גבול. הוא שקד על כבוד הוריו והעניק מאהבתו לביתו ללא מצרים.

מקובל היה נסים ואהוב על כל חבריו ומודעיו. בדרכי נועם הלך עם הבריות, והקפדה מרובה נהג בכבודן. כל מי שזכה להכירו יזכרנו באהבה רבה.

קובץ זה של מחקרים, היוצא לאור מטעם מפעל מסורות הלשון של עדות ישראל, מוקדש לזכרו של נסים, רענו בעבודת המפעל, רע היקר לנו כאח.

עם הקובץ

הענין הגובר במסורות הלשון — אחד המסורות שבכתב ואחד המסורות שבעל-פה — מסורותיה של העברית, מסורותיה של הארמית ומסורות שבכתב או שבעל-פה של ספרות יהודית אחרת שהילכה (ועדיין?) מהלכת — הוא מסימניה של הפעילות הבלשנית בדורנו. פועלו של ר"ח ילון ז"ל בחקר כתבי היד של ספרות חז"ל ובחקר המסורות שבעל-פה של העברית הניב פירות הרבה והכשיר את הקרקע לגידולם של חוקרים שעניינם במסורות הלשון. על רקע זה הקים פרופ' שלמה מורג לפני כעשרים שנה את מפעל מסורות הלשון של עדות ישראל. המפעל על אלפי סרטי ההקלטה שנאספו בו הניב פירות חשובים אשר בחלקם ראו אור בשמונת הכרכים הראשונים של עדה ולשון, ובהם מחקרים שצמחו ובשלו במפעל עצמו ומחקרים שכותביהם מצאו בעדה ולשון כמה נכבדה להשתתף בה. ואף זאת: שני כרכים נוספים נמצאים בדפוס ואחרים עומדים להימסר לדפוס, ועוד היד נטויה.

לצידם של מחקרים אלה נערכו במפעל עבודות בעלות היקף מצומצם יותר כגון חיבורו של אהרן ממן על מסורת יהודי תיטואן, שיש בו, זו הפעם הראשונה, תיאור מפורט של פרקים במסורת זאת, ואשר צמח מתוך סדנת-דיון של המפעל. גם חוקרים צעירים בחוג ללשון העברית כתבו וכתבים מחקרים שעניינם מסורות הלשון שבכתב ובעל-פה, כגון עבודתה של תלמה צורבל על חילופי הבניינים בין המקרא נוסח טבריה לבין נוסח שומרון, או עבודתה של חיה נתן על מסורתו הלשונית של כ"י ארפורט של התוספתא. גם מאמרו של ד"ר אפרים חזן הוא ממין זה: חקר הלשון של רבי דוד חסין הוא פרק ביצירה הרוחנית ובמסורת הלשון של יהודי המערב.

הכרך השני של מסורות יוקדש בעז"ה לקובץ ההרצאות של הכנס הראשון למסורות הלשון ולשונות היהודים במזרח שנתקיים בפאריס בסתו תשמ"ג. מסורות, המבקש לשמש במה למחקרים בתחום זה של מסורות הלשון שבעל-פה ושבכתב, איננו כתב-עת, שהופעתו סדירה. המחקרים שיהיו בידינו, משקלם והיקפם, הם שיקבעו את סדירות ההופעה.

ולבסוף תודה מרובה לכל אלה ששקדו על הוצאת הקובץ ובכללם הגב' מיכל אפרת שהתקינה אותו לדפוס בשקידה רבה.

תוכן העניינים

ז	נסים ברבי ז"ל
ט	עם הקובץ
יא	תוכן העניינים
1	משה בר-אשר על משוגות הניקוד בכתב-יד קאופמן של המשנה
19	אפרים חזן רובדי הלשון בשירת רבי דוד בן אהרן חסין
41	שלמה מורג לתולדות החשיבה הבלשנית בימי הביניים: 'כתאב אלמצותאת' ותורתו הפונולוגית
51	אהרן ממן מסורות הקריאה של יהודי תיטואן במקרא ובמשנה: פרקים בתורת ההגה
121	חיה נתן כלום נתבטל בלשון חז"ל הניגוד נסתרת/נסתרים- נסתרות בתחום הכינויים הדבוקים?
135	תלמה צורבל נטישת בנין קל בעברית נוסח שומרון: לבירורה של סוגיה בדקדוק ההיסטורי של העברית